

Het Verhaal van Johannes, Het Evangelie van Johannes

Het Verhaal van Johannes, Het Evangelie van Johannes

Dr. Jan Engelen

Schrijver: Dr. Jan C.M. Engelen
Coverontwerp: Jan Engelen
ISBN: 9789 4021 127 775
© 2020 Jan Engelen
Foto omslag: David Engelen

Vooraf

Verwacht in dit boek geen uitleg van het Johannesevangelie. Je kunt een schilderij van Rembrandt of de Matheus-passie ook niet uitleggen. Een verhaal kan alleen zichzelf vertellen. En heeft enkel een echte verteller of lezer nodig. Lezen en herlezen brengen de tekst dichterbij. Lezen kan een 'wíj lezen' worden als ík probeer te lezen of jóu hoor lezen. En elke lezer weet dat hij of zij niet de laatste lezing geeft. De tekst zal niet overbodig worden voor wie lezen wil.

Een tekst is niet alleen voor filologen, taalkundigen, historici, of puzzelaars. Echt gelezen blijft de tekst een uitnodiging om het nog eens te proberen. Wellicht ga je de tekst meer horen binnen zichzelf en binnen zijn eigen samenhang(en). De wereld van het verhaal openen, mee laten klinken wat meeklinkt uit die wereld van woorden, teksten, ideeën en gevoeligheden in al die eeuwen en werelden waarin het als tekst meegegaan is. Hoe vaak moet je voor het Joodse Bruidje staan om je kijken in de buurt van het schilderij te brengen, en als je dan weggaat weet je altijd dat je nog niet uitgekeken bent. Op hoeveel manieren is Don Carlos in scene gezet, gezongen, gedirigeerd, uitgelicht, en nog blijft het kunstwerk een uitnodiging om de confrontatie aan te gaan voor een nieuwe presentatie of voor eenvoudig stil kijken en luisteren naar wat het toneel en de orkestbak je biedt.

Dit boek maakt het U niet gemakkelijk. Het is geen snelbuffet. U vindt hier geen lees-recepten. Het zet paden uit om ons misschien wel dichterbij de tekst te brengen. Maar U kunt niet zonder Uzelf naar binnen. Als U in de tekst binnen wilt komen, neem dan de tijd. En lees niet te veel tegelijkertijd. De tekst loopt niet weg. Hij is menselijkerwijs gesproken oud en heeft nog steeds alle tijd. Lees in delen.

Tijd is naast al het andere uiteindelijk de mogelijkheid, iets te laten groeien. U zult daarbij ontdekken dat niets zo belangrijk is als goed kijken, luisteren, oog voor de ander hebben, voor het geheim van de ander waar ook die ander zich niet eens van bewust van is. Wellicht leest U ook bekende zaken, maar de tekst vertelt het toch altijd op zijn eigen manier, met de daaraan eigen implicaties.

Het Evangelie van Johannes figureert in tal van documenten in de theologie en filosofie van vele eeuwen, maar je kunt ook meer onbevangen, het Evangelie van Johannes nemen als het verhaal van iemand die het na al die jaren uiteindelijk niet kan laten te zwijgen, en die zijn behoefte uit in vormen van structuur en samenhang. Zo zijn er de teksten gekomen die zijn verhaal vertellen. Wat wil Johannes, deze tekst, zoveel jaar na de verwoesting van Jerusaleem en zoveel jaren na het drama alsnog tóch vertellen over het 'proces' tegen Jezus? Welk gemis kan zijn tekst compenseren? Waar liggen zijn accenten? Wat is zijn

verhaal? Hoe begrijpt hij wat er gebeurd is? En hoe kan ik zoveel eeuwen later dat verhaal lezen? Kan ik het voor me zien, het in beeld brengen en meemaken?

Ook na al die eeuwen, nog steeds biedt het verhaal zich aan en kan het je meenemen het verhaal in. Maar lezers met hún gevoelens en overtuigingen of inzichten zitten bij of in de tekst, niet op de eerste rang. Die plaats komt uiteraard toe aan de tekst zelf, in zijn eigenheid van tekst en context. Daar vind je, prozaïsch gezegd, de 'vaatjes' waar het geloof uit tapt. *Fides ex auditu*. Geloven komt voort uit het horen, niet uit het weten of denken, wat men daar ook onder verstaat.

Het Evangelie van Johannes is geen verslag over hetgeen indertijd rond en met Jezus gebeurde. Het is geen documentaire en geeft ook geen 'portret van Jezus'. Het is meer een herinnering, de indruk die na al die jaren gebleven is. Het is een weergave van een beeld, een overtuiging die indertijd na al die jaren vanuit het gebeuren gegroeid is binnen het voortdurend lezen en herlezen van wat er met Jezus gebeurd is, naast en met de Schriften zoals dat in de Joodse wereld gebruikelijk is.

Het Evangelie van Johannes is als 'laatste Evangelie' ontstaan. Het is de herinnering van iemand die vertrouwd is met mensen rond de Tempel van die dagen, met hun belangen en wat daar indertijd gebeurd is. De auteur herkent zichzelf vermoedelijk in de 'geliefde leerling'. In zijn tekst leest hij wat er met zijn leraar gebeurd is. En hij begrijpt (evenals bijvoorbeeld Lucas) niet hoe het mogelijk is dat de Romeinse bezetters en Joden in Jerusalem als een collectief, Jezus, zijn leraar en vriend, zo laten vallen en tenslotte 'aan het kruis' wegruimen alsof hij een crimineel is. Jezus betekent voor hem Woord, Licht, Leven. Hij is voor hem het Lam van God, Zoon en Huis van de Vader, een en al genegenheid, herder en man aan de poort. Dat alles laat hij Jezus uitspreken in de twistgesprekken als dat al gesprekken zijn, met de leiders van de gemeenschap rond de Tempel. Zijn tekst vertolkt de betrokkenheid en de eigen interpretatie die Johannes die Jezus liefhad, op zijn wijze geeft. Hij wil dat uitleggen in de mogelijkheden die zijn wereld en tijd reflecteert, zijn taal, zijn persoonlijk verhaal.

Buiten de verhitte (twist-)gesprekken kom je in het Evangelie een andere Jezus tegen, iemand die bekommerd is, betrokken, iemand met een gevoel en een goedheid die je kan charmeren en die je ook kan leren, anders te gaan kijken, anderen anders te zien en hen het woord geven.

Ten geleide

Een goede tekst is meer dan een mededeling of een dienstrooster. Een goede tekst heeft een geheim. Woorden en zinnen spannen samen een soort net. Ze nodigen de lezer uit mee te gaan in het spel en de spanning van woorden en zinnen om het surplus van de tekst over te brengen en te voorschijn te laten komen. Een tekst kan in vele tijden, talen en contexten floreren. Een tekst kan vermoeden en verwachting oproepen en je over zijn grenzen heen meenemen naar wat nog niet gezegd is. Zo overstijgt een tekst het 'hier en nu' van wie leest.

Waarom na Mattheüs, Marcus en Lucas nog een Evangelie? *At the end of the day*, wanneer Johannes zijn verhaal over Jezus wil vertellen beseft hij blijkbaar dat de synoptici, ook al geven zij hun hele verhaal, enkel een begin zijn. Hij zal aan het einde van zijn verhaal dan ook noteren dat *veel verhalen van wat Jezus doet ten overstaan van zijn leerlingen* (20,30) in zijn boek niet opgeschreven zijn. Aan het einde van zijn verhaal is hij van mening, dat *de wereld de te schrijven boeken niet kan bevatten* (21,25). Toch komt hij met deze tekst. Daarmee wil Johannes bereiken dat zijn mensen *gaan vertrouwen dat Jezus de Messias is, de Zoon van God* om zo *leven kunnen hebben in Zijn naam*. Let wel, gaan vertrouwen. Dat *vertrouwen* is een werkwoord, een voortgaand proces, iets dat in je opkomt en waar je je over kunt verbazen. De liefde en gastvrijheid in het vertrouwen dat geloven heet is messiaans, is altijd nieuw, een gave.

Rond de laatste maaltijd voor het lijden en het geven van de Geest maakt Jezus duidelijk waar het voor Hem over gaat. Maak plaats voor wie naar je toekomt, voor elkaar. De voetwassing (13,3-17), Zijn zich buigen voor jou maakt een 'gaan en staan' als nieuw mogelijk. Daarmee staat voor Johannes vast waar zijn verhaal definitief en definiërend mee moet beginnen.

Een mens om te getuigen van het licht (1,6) voor de mensen, voor een leven dat de ziel van elk spreken zal zijn. Wij mogen meelezen wat Johannes al die jaren na het gebeuren in Jerusaleem en rond Jezus, herneemt met heel zijn hart, heel zijn ziel en heel zijn vermogen, en wat in zijn handen Schrift wordt.

Wat Johannes na die eerdere getuigen van het begin nog te zeggen heeft wordt in zijn handen Schrift. Wanneer de tekst eenmaal geschreven is staat de schrijver zijn plaats af aan nieuwe getuigen, aan wie ná hem en mét hem wil of kan lezen. De tijd van het gesproken woord verdwijnt in het Schrift. Geschreven en wel wordt het verhaal van Johannes een verhaal van en voor alle tijden. Wie wil kan het lezen of het leren lezen, en beginnen het te vertolken, luisterend naar de stem van de tekst, het verhaal tot klinken brengend. En wie het de moeite waard vindt kan dit 'stem geven aan' voortgaand oefenen en leren.

Vier namen wil ik dankbaar noemen. Jacques Derrida (tekst, taal, betekenis, grammatologie) en Emmanuel Levinas (ethiek, taal en spreken) helpen mij zeer bij het vormen van mijn denken. Ben Hemelsoet opent voor mij nog steeds de schatkamer van de Bijbelse literatuur. Leonie Nauts geeft mij nu al bijna 50 jaar het vertrouwen dat ik nodig heb om mijn weg te vinden.

De bijbelgroep van het Plein van Siena, een Dominicaans centrum voor spiritualiteit in de Rijnstraat in Amsterdam nodigde mij in 2015 uit om, na Genesis en Exodus, 'met hen Johannes te doen'. Die uitnodiging sprak mij zeer aan. Mijn verhaal met Johannes is zo na mijn promotie op Johannes 7 in 1986 weer opnieuw begonnen. Dat werd drie jaar werken en daar ontstond het idee voor dit boek. Ik noem de namen graag: Margriet de Boer, Sandra Lindeman, Evert Isken, Miep Schouten, Olga de Vries, Jos van Eijk, Desy Groenewoud, To van Waveren, Lenie Lucassen en Agnes Annes namen deel aan de kring rond Johannes. Ik dank jullie. We hadden goede avonden samen.

Robert Kleemann heeft tenslotte nog eens zorgvuldig gelezen en goede adviezen gegeven.

Sinds jaar en dag mag ik lid zijn van het Predikantenberaad Amsterdam. Elke 14 dagen komen wij lerend en leerzaam bijeen rond de lezingen van de komende zondagen. Een bron van vreugde, aanstekelijk en inspirerend.

Het is niet nodig en waarschijnlijk ook niet mogelijk, dit boek van begin tot einde door te lezen. Elk deel veronderstelt in zekere zin het geheel waar het deel van uitmaakt. Begin met een jou bekend verhaal. Je zult merken dat daar 'iets' mee is. Lees het hoofdstuk dat daarover spreekt en doe dat als je klaar bent nog eens. Zo kunnen delen toegang bieden tot het geheel, zoals de paden in een park. Daarom zal in dit boek over het verhaal van Johannes elk verhaal aangereikt worden in een eigen kleine inleiding.

Voor mij is lezen vaak minstens twee of drie keer lezen. De eerste keer uit nieuwsgierigheid. Wat staat er? Een greep daarop ontglipt. De twee keer lees ik meer zoekend naar wat er nu eigenlijk staat. Alle volgende keren blijkt dat er bij Bijbelteksten gegeven de context van heel de Schrift, meer te lezen is.

Filmliefhebbers weten dat een tweede keer kijken naar een goede film een nog betere film oplevert.

Lezen is een kunst. Het verhaal kan zolang de lezing duurt ook jouw verhaal worden. Dan wordt jij als lezer zoiets als een profeet¹, iemand die leest, die spreekt *namens*.

Dus: waar gaat het eigenlijk over? Wat is in het Evangelie volgens Johannes, allemaal aan de hand en gaande? Tijd om te beginnen.

Jan Engelen

¹ Pro: voor/namens; *feet* van *fèmie* spreken. Een profeet is iemand die 'namens' spreekt. Bijvoorbeeld namens God, namens de Tora, namens het volk. Het is iemand die de tekst vertolkt ten overstaan van. Als je goed leest ben je ook een profeet. Je vertolkt immers.

Inleiding en enkele woorden in het bijzonder

Het Evangelie van Johannes is een bijzonder document. In geen van de vier evangeliën is Jezus zozeer aan het woord als bij Johannes. Mattheüs, Marcus en Lucas vertellen vooral óver Jezus en in die verhalen komt Jezus uiteraard ook Zelf aan het woord. Maar bij Johannes lijkt vanaf het vinden van Nathanael aan het slot van hoofdstuk 1, elk verhaal eigenlijk alleen maar een voorwendsel om Jezus het woord te geven. Het Woord het Woord geven zou Johannes kunnen schrijven. Het gaat hem om *his masters voice*. De stem, het Spreken zelf wil hij ten gehore brengen (Johannes 10,3). Voor wie Johannes leest of naar diens verhaal hoort kan dit een spannende toonzetting zijn of worden.

Johannes vertrouwt ons al snel toe dat hij het zal hebben over het *Woord*, over het *Spreken* dat bij God is, het Spreken dat God eigen is, dat God in *wezen*² is. Daarom, anders dan gangbaar gelezen, mag je wellicht als aanhef van de eerste zin proberen te lezen: *Om te beginnen is er het Woord, is er het Spreken*. Wie een beetje met de Schrift vertrouwd is kent de tekst die hier aangesproken wordt. Over de aarde die woest en leeg is zweeft de Geest van God, die Geest die God is, en gaat de stem klinken. *En God zegt: licht moet er zijn en er is licht*. Zo kom je God bijbels gesproken van begin af aan tegen in Zijn creëren³, Zijn spreken.

Niemand van ons is aanwezig wanneer God als begin *hemel en aarde* schept. Wij kunnen enkel dat Spreken van Hem voor lief nemen, want uiteindelijk is dat de tekst die voor ons ligt, de springplank wanneer we het diepe van het lezen van de Schriften in willen gaan.

Het Woord: het Spreken aan het woord. *Om te beginnen is er het Woord, het Spreken, en dat Spreken is bij God, is God*. Dat is Johannes' aanhef. Over dat Spreken van God wil hij het in zijn Evangelie hebben, over het Woord, over het Spreken. Hoe spreekt Hij? Hoe wordt dat Spreken ontvangen, en wat richt het aan!

Het wordt een dramatische geschiedenis. Het zal gaan over wat zich 'in de tijd' afspeelt in Jerusaleem. Maar gaandeweg maakt het verhaal ook duidelijk dat het geen drama wordt. Meer dan een passie wordt het 'het aloude Paasfeest als nieuw gelezen'. Om te beginnen met Maria Magdalena gaan we dat horen en zien. Wat er gebeuren gaat neemt Jezus in vertrouwen op Zijn Vader op Zich. Het is Zijn keuze. Hij neemt wat Hem gebeuren gaat op Zich. Dat ziet Hij bij alle

² 'Wezen' is vooral een werkwoord.

³ Wat dit woord ook moge betekenen. Het woord *scheppen* heeft in de bijbel alleen God als onderwerp. Bij alle andere werkwoorden in Genesis 1 waar God onderwerp van is (zien, noemen, scheiding maken, enz.) kunnen ook mensen onderwerp zijn. Voor *scheppen* heeft God het alleenvertoningsrecht. En dit scheppen staat buiten alle discussie over 'schepping of evolutie'. Het gaat in Genesis 1 over de schepping van *Hemel en aarde* en de schepping van *de mens*.

tegenstand als Zijn rol en taak. Die neemt Hij op zich als Iemand die weet voor wie Hij gaat. Hoe Jezus gaat en hoe dat zich ontwikkelt, dat geeft de tekst te lezen.

Het Evangelie volgens Johannes vertelt het verhaal over *hoe* de ooggetuige Johannes zoveel jaren later, leest, ziet en begrijpt wat zich rondom Jezus, zijn Jezus, afspeelt. Het is zijn lezing. Over de ontmoetingen van Jezus met de mensen om zich heen, Zijn leerlingen, familie en vrienden. Het is zijn lezing van Jezus die vragende mensen ontmoet, die zieken geneest, die een dode ten leven wekt. Het gaat over de mensen die honger en dorst hebben als wij. Maar om te beginnen gaat het over Zijn confrontatie met wat zich presenteert als het gezag in het Jerusalem van Zijn dagen en over Zijn eigen rol in dit verhaal over Hem, Zijn Vader en de mensen. Soms treffen we Johannes zelf in die verhalen aan. Hij geeft vaker aan in het Jerusalem van die dagen thuis te zijn. Hij is zelf deze tekst.

Wat betekent in onze Nederlandstalige wereld *geloven*? Let op dat woord. Daar worden nauwelijks omschrijvingen voor geprobeerd en iedereen schijnt te weten waar dit werkwoord over gaat, maar voor Christenen zou het simpelweg kunnen betekenen: *leerling zijn van Jezus, of leerling zijn van de Messias*. *Ge-love-n*. Het is een beetje stoethaspelen, maar als je let op het Engelse *to believe*, dan zie je dat het niet over de werkzaamheid van onze ratio gaat, maar over onze ogen, onze oren, onze vingers. Over buiten jezelf raken. Over zoiets als groeiende fascinatie. Een leerling⁴ is bijbels gesproken altijd iemand die meegaat. Een volgeling, iemand met gespitste oren die ook nog eens zijn ogen uitkijkt. Niet rationeel maar meer organisch, meer zintuiglijk leven, als Thomas tegen het einde van het verhaal.

Voor Christenen is Jezus de Messias, de Gezalfde, iemand die wijst naar “Uw koninkrijk kome”. Wat dat betekent en wat het betekent “de Gezondene”, de Messias, het Woord te zijn, dat zal moeten blijken. Niet wij, maar de tekst moet uitleggen wat die vraag, die verwachting betekent. De tekst moet op laten lichten waarom Johannes dit, zijn eigen Evangelie, schrijft en wat het eigene van dit verhaal is. Deze woorden reiken aan hoe hij dit alles achteraf leest, hoe hij Jezus’ missie ziet, begrijpt en probeert te volgen.

Meer dan de andere evangelisten laat Johannes Jezus aan het woord. Wie is die Johannes? De tekst doet daar voor ons in eerste instantie best een beetje moeilijk over. Johannes kan degene zijn die aan het begin van dit Evangelie zijn getuigenis aflegt (1,18). Johannes kan ook de leerling zijn die Jezus liefheeft (13,23) die op zijn borst rust (13,23) en die vanuit zijn eigen betrokkenheid schrijft (21,24v) nadat Mattheüs, Marcus en Lucas hun verhaal verteld hebben. Johannes kent de

⁴ Het is merkwaardig. In de icoonwanden zie je Maria en Johannes. Maria geeft Jezus en Johannes wijst Hem aan. Ik herinner mij dat ik op de lagere school leerde: “Jezus is veel te hoog voor ons. Maria staat dichterbij, staat meer aan onze kant.” Leerling van Jezus zijn was voor ons dus uitgesloten. *Maak alle volkeren tot Mijn leerlingen* kon dus niet gehoord worden.

synoptici. Naast deze drie wil hij zijn eigen verhaal geven, zijn eigen accent, zijn verhaal met Jezus. In zijn verhaal vertelt hij hoe hij begrijpt wat hij gezien en gehoord, begrepen heeft, zelf heeft meegemaakt – als getuige. Hij ziet zoveel jaren later alsnog de mogelijkheid ons uit te nodigen en ons in dat geheim mee te nemen. Het gaat bij Johannes uiteindelijk onmiskenbaar over de innigheid van Gods Spreken met ons.

Elk hoofdstuk begint met een cursief, een inleiding, toonzetting. Daarna volgt mijn weergave van de evangelietekst. Cursief gedrukte woorden in de tekst zijn steeds Bijbelcitaten, altijd weergegeven in een eigen studievertaling. Bij mij is de tekst in de tegenwoordige tijd. Bij mij *ging* Roodkapje niet het bos in. In mijn verhaal 'gaat zij'. De tegenwoordige tijd is de tijd van het verhaal. Dat zie je ook in het theater of in de bioscoop. Je bent erbij. Je ziet en hoort het gepresenteerde of gerepresenteerde gebeuren.

Misschien vindt u het handig de tekst te volgen in uw eigen bijbel. U kunt ook zelf een vertaling omzetten naar de tegenwoordige tijd. Misschien werkt het goed wanneer U eerst de betreffende tekst leest. (Overschrijven is ook een langzame manier van lezen.)

Aan het einde van het hoofdstuk, na mijn commentaar kunt u eventueel de aangereikte studievertaling nog eens lezen. U zult merken, U leest anders. En twee 'vertalingen' geven een te vertalen tekst wellicht meer kans om zelf te spreken.

Tenslotte de hoofdletters. Wanneer gebruik je bij God of Jezus wanneer zij aangeduid worden als Ik, Hij of Hem de hoofdletter? Als je hardop leest hoor je die hoofdletters niet. Al die hoofdletters vertroebelen de eenvoud van de tekst. Het geeft beeldenrust. Toch kies ik ervoor vrijwel steeds hoofdletters te gebruiken. Daarnaast vind je soms in de tekst hoofdletters bij aan de orde zijnde belangrijke of imponerende woorden als Wet, Brood, Tempel, Naam, Spreken. Maar let wel: hoofdletters zijn geen accenten, geen leestekens. Ze mogen ook zonder extra nadruk gelezen worden.

Jan Engelen, Amsterdam, 6 januari 2020

Hoofdstuk EEN

De eerste 18 regels van Johannes hebben een eigen karakter. De tekst leest anders dan de rest van het Evangelie. Lees en herlees je die eerste regels, dan krijg je de indruk dat Johannes 1,1-18 een soort samenvatting vooraf is. Het gaat over het Woord dat als Vlees, kwetsbaar als een mens, geschiedenis maakt. Dat Woord wordt niet aangenomen of wel, en daar is geen begrip voor en toch wel. Het verhaal over dit Woord dat spreekt lijkt te suggereren dat er sprake is van een scheiding tussen sommigen en anderen. De 'Zijnen' geven geen gehoor, de 'kinderen Gods' is het gegeven wel gehoor te geven aan dit Woord dat om antwoord vraagt. En de tekst merkt op: de Tora wordt door Mozes gegeven; genegenheid en waarheid geschieden door Jezus Christus (1,17). Johannes lijkt te zeggen dat de 'Genegenheid en Waarheid' van Jezus zichtbaar maakt waar de Tora van Mozes over spreekt. Mozes en Jezus zijn volgens Johannes de woorden en daden die elkaar uitleggen, die naar elkaar vragen.

Johannes, 1,1-18⁵

1,1 Om te beginnen is er het Woord, het Spreken, en het Woord, het Spreken is (gericht) op God en God is het Woord, is het Spreken. 2 Het is om te beginnen bij God. 3 Alles gebeurt daardoor en zonder dit gebeurt niets. 4 Daar is leven in, en het leven is het licht voor de mensen. 5 Het licht schijnt in het duister maar het duister kan het niet onderdrukken (neerwaarts nemen).

6 En er geschiedt een mens door God gezonden. Zijn naam is Johannes. 7 Hij komt tot een getuigenis om te getuigen over het Licht opdat allen door Hem zullen gaan vertrouwen. 8 Hij is niet het licht maar om te getuigen van het licht. 9 Het licht is het waarachtige licht. Het verlicht ieder mens die ter wereld komt.

⁵ Bij de Griekse tekst. De woorden *logos/woord* en *alètheia/Waarheid* zorgen voor een steeds terugkerend probleem.

Logos betekent *woord*. Maar in deze tekst staat dit 'woord' niet in verbinding met de *Griekse logos*. Het 'woord' van Johannes dateert van *Mozes en de Profeten*. Dit woord traceer je niet in een woordenboek of encyclopedie, maar in het spreken en in wat gezegd wordt over God, in "Mozes en de Profeten". Daarom geeft de 'vertaling' vaak als weergave van deze actieve *logos*: *Het Woord, het Spreken*.

Alètheia is *Waarheid*. Maar het is niet de *Waarheid* die bijvoorbeeld tegenover 'leugen' staat. In de uitdrukking *genegenheid en Waarheid* is *genegenheid* het gevoel en is de *Waarheid* de daad die deze *genegenheid* zichtbaar maakt, de betrouwbaarheid die blijkt waar die *genegenheid* tot uitdrukking komt. Daarom geeft de vertaling hier vaak: *de Waarheid, de betrouwbaarheid*.

10 Hij is in de wereld en de wereld is door Hem geworden, en de wereld kent Hem niet. 11 Hij komt tot het Zijne, en de Zijnen nemen Hem niet aan. 12 Maar aan die Hem aannemen, die in Zijn Naam vertrouwen, geeft hij een volmacht om kinderen van God te worden. 13 Het zijn de mensen die niet uit bloed, of uit de wil van het vlees, of uit de wil van een man, maar die uit God geboren zijn.

14 En het Woord, het Spreken geschiedt (als) Vlees en het slaat Zijn tent op in ons en wij aanschouwen Zijn glorie van bij de Vader vandaan vol genegenheid en Waarheid, betrouwbaarheid. 15 Johannes getuigt van Hem en hij roept zeggend: Hij is het van wie ik zeg: die na Mij komt geschiedt voor mij want Hij is eerder dan ik. 16 Uit zijn vol-zijn ontvangen wij allen genegenheid op genegenheid. 17 De Tora wordt door Mozes gegeven, genegenheid en waarheid, (betrouwbaarheid,) geschiedt door Jezus Christus. 18 Niemand heeft God ooit gezien. De Eengeborene die in de schoot (tegen de boezem) van de Vader is, Hij legt Hem uit.

Om te beginnen is er het Woord en het Woord is bij God. 1,1-18

(Het is goed mogelijk dat u het begin van Johannes moeilijk vindt. Maar U kunt dit tekstgedeelte (1a) overslaan om het eventueel later te lezen. U begint dan met het verhaal van Johannes dat vanaf Johannes 1,19 (1b verderop) klinkt. De inleidende woorden kunt u ook later lezen.)

Het *Woord*, het *Spreken* waar Johannes op duidt, wil 'plaats vinden', is uit op 'gebeuren'. Het *Woord* of het *Spreken* bindt zich in die eerste volzin direct aan de woorden *Leven* en *Licht*. Dat zijn beslist vitale woorden, echt werkwoorden. Je zult maar niet op het *woord* komen. *Licht* reikt werkelijk verder dan dat wat de lampenindustrie aanbiedt. *Leven* tenslotte overschrijdt voortdurend alle grenzen, wil alsmaar verder, en laat niet met zich spotten. (Wat voelt een mens wanneer hij of zij weet dat de ziekte definitief is? *Die Welt ist mir abhanden gekommen*.)

Woord, *Leven* en *Licht* zijn woorden waarmee je om je heen kunt kijken naar de wereld en werkelijkheid waar je deel van uitmaakt, en waar je tegelijk ook buiten staat. Je bent thuis in deze wereld, een stukje van de wereld, maar je BENT geen stukje van de wereld. Je bent een onbestemde eigenheid, iets aparts. Wat of wie je bent moet nog plaats vinden, zal genoemd en benoemd worden, een naam krijgen. Deze tekst over het Spreken presenteert zich dicht bij de Eeuwige die wij niet kunnen noemen en daarom aanduiden met Zijn Naam. "Uw Naam worde geheiligd."

Bij Johannes 'kennen' wij God niet uit de natuur, maar uit het Woord, uit zijn Spreken. Dat Spreken/ Woord wordt Vlees. Het wordt een Mens. Een Mens

draagt dit Spreken, hoort en vertolkt het Woord. Hoe gaat dat en wat mag het betekenen?

Kort gezegd: *Spreken* en *God* zijn de twee in eerste aanzet gegeven woorden in dit verhaal vooraf. Zij zullen van zich doen spreken. Zo vindt het spreken van dit verhaal zijn contouren.

'*Om te beginnen was het Woord*', geven de vertalingen in de regel. Maar aan de orde is hier niet iets dat zich vroeger, voor alle tijden, heeft afgespeeld. Misschien is het beter om te zeggen: *om te beginnen is er het woord*. Dan kun je van begin af aan niet meer om *het Woord* heen. Het (Woord) is om te beginnen nu 'aan het werk'. Tegenover dit Woord, zo vertelt Johannes, is er ook een *geschieden(is)*, iets dat gaande de weg van het verhaal gebeurt. Dan gaat het over *het worden* van *alles wat geworden is*. Zo gaat het na dit zijn ('om te beginnen *is* het Woord en het Woord *is* bij God') vervolgens over *worden* en *geworden*. Drie keer komt er een vorm van dit werkwoord voorbij. Aan de orde is dus *het Woord*, het Spreken dat bij God hoort, dat bij God is, God is, en bij '*alles hoort wat geworden is*'. *Alles door Hem*. Alles door Hem en zonder Hem is *niets* geworden van wat geworden is, of wordt niets van wat aan het worden is.

In de meest eenvoudige woorden confronteert Johannes ons vrijwel vanaf het begin met hét probleem van Johannes. Er is een uitgestoken hand, een Woord, een aanbod. Maar die hand, dat *Woord* dat 'niet door vlees en bloed of door de wil van een man' *geworden is*, wordt afgewezen. Dat wordt een onoplosbare diachronie, een uitzichtloze situatie. God en 'de Zijnen' lijken niet *compatible*. Maar naast hen is volgens Johannes nog een mogelijkheid. '*Wie uit God geboren is*⁶ ...' Dat zijn de mensen die zich eerder afstemmen op *horen* dan op *weten*. Maar wie zijn die mensen? De eerste 11 hoofdstukken zullen het daar in geur en kleur over hebben.

Johannes wijst na deze eerste confrontatie op een nieuw begin. Er is zoals zo vaak in de Bijbelse geschiedenissen, buiten iedere berekening om toch een nieuw begin. *Er geschiedt*, vertelt de oude tekst dan. *Iets geschiedt*. Wat geschiedt er? Goede vraag. Dat precies wil de tekst vertellen. En de tekst 'zoomt in'. *Iemand* dient zich aan. Er geschiedt *een mens*. Niet God stuurt, maar meer: *er geschiedt*. Iemand breekt in, komt op, laat zich op het toneel zien. *Johannes is zijn naam*. Daarmee landt het verhaal onverwacht. *Johannes is zijn naam*. Van nu af aan kunnen wij het weten: 'was getekend, Johannes'.

De impasse die eerder dreigde (niet aannemen) wordt doorbroken. Een mens (b)lijkt hét wonder van deze geschiedenis te zijn. Een mens! Het verhaal van Johannes begint niet met een visioen of een openbaring. Er is geen inspiratie en geen wonder. Het verhaal begint herkenbaar eenvoudig met *een mens*, met iemand

⁶ In hoofdstuk drie komt die kwestie aan de orde.

in dienst genomen, een *apostalmenos*, een boodschappenjongen wanneer dat niet al te oneerbiedig klinkt. Je hoort *apostel*, een gezondene. Iemand met een missie. Johannes is die *apostel*. Het woord *apostel* maakt in het Evangelie volgens Johannes geen geschiedenis. Johannes reserveert het voor enkel deze *getuige* en voor de *Priesters en Levieten* die door de *mensen van Jerusalem naar Johannes gestuurd zijn* (1,19). Het zijn mensen als wij maar uit die wereld van toen. Mensen die hun ogen de kost willen geven nu er iets te zien en te horen valt. Mensen die gegeven deze fascinatie of inspiratie iets willen leren. Iets nieuws. De hier *gezonden mens* is niet anoniem. Hij draagt de naam *Johannes, Jo-channan*, d.w.z. God is genegenheid. Welke taak heeft deze mens die 'God is genegenheid' in zijn schild voert? Hij is een gezondene. Hij *komt tot getuigenis, om te getuigen van het licht*. Wat is *getuigenis* en wat is de bedoeling van dit getuigenis? Wat wil dat getuigenis stellen, waar is het op uit? Het getuigenis is uit op *geloof*, misschien beter op betrouwbaarheid en **vertrouwen**, *op fiducia*. In alle wel en wee breekt een nieuwe mens aan, een mens die dateert *van God*.

Wanneer het Licht in de wereld is zegt de tekst, dat *de wereld door Hem geworden is, 'door Hem wordt'*, maar dat *de (door Hem geworden en wordende) wereld Hem niet kent*. Het wordt wanneer je de Profeten gelooft, een herhaling van zetten. Hij *komt tot het Zijne en de Zijnen nemen Hem niet aan*. Maar *die Hem wel aannemen ...*

Is er iets te zeggen over de mensen die wel gehoor geven aan het *Woord*, die akoestische ruimte willen reserveren voor het *Spreken* van God? Wat zijn dat voor mensen? Als je de tekst gelooft zijn het mensen met een andere oorsprong. Die mensen komen van drie keer *niet*. *Niet uit het bloed, niet uit de wil van het vlees, niet uit de wil van een man*. Een 'vruchtbaar verleden' blijkt ook bij Abraham niet voldoende. De Schrift boort een andere oorsprong aan en insisteert daarop: *Uit God geboren*. Hoe gaat dat dan, dat *uit God geboren* worden? Volgens het verhaal is dat wonderlijk en eenvoudig. *GóD spreekt tot Abraham: Ga weg, jij, uit je land, uit ... uit ...* (Genesis 12, 1v), en *Ábraham* vertrekt vanuit en met het *Woord* dat God tot Hem spreekt (Genesis 12,4). Misschien wil de tekst wel uitleggen wat dat zou kunnen betekenen. Misschien geeft het Evangelie antwoord op die vraag. Het derde hoofdstuk zal dat aan de orde stellen.

Het Woord gaat gebeuren, als vlees.

Niet 'ziel en lichaam', maar Woord en Vlees.

En het Spreken, het Woord wordt Vlees en het slaat Zijn Tent op (1,14). Voor Johannes is dit sprekende Woord, de '*opgeslagen Tent*', de *Tempel*. Wellicht niet de Tempel als instituut met Hogepriester, Priesters en Levieten, Offerplaats,

Sanhedrin en Leerhuizen. Het gaat vooral over de Tempel als geschenk van Tora en Profeten. Die Tempel gaat nu plaats vinden. Hij zal kwetsbaar blijken. Kwetsbaar als een mens, als *Vlees*. Het gevoel dat met dit inzicht gepaard gaat vind je terug in *breek deze Tempel af en binnen drie dagen ...* (2,19). We zullen het bij het Loofhuttenfeest (7,1) tegenkomen, zeker. Johannes noemt het feest *Skènèpègia*, het feest van het oprichten van de Tent. In hoofdstuk 7 komt dit aan de orde. De volstreekte kwetsbaarheid die aangesproken wordt wanneer Jezus ervoor gaat staan (7,37), zal blijken aan het kruis. Daarover gaat het verhaal dat nu begint, *in ons*. Zo begint het verhaal van deze Tent. De tekst is als een *deur* (Johannes 10,1.7), als *de man in de poort* (18,17), als de stem en engel van het Evangelie. De tekst neemt je mee het verhaal in, naar dat waar dat verhaal naar taalt. Een plaats waar je kunt zijn (1,38) en waar je gevonden wordt.

Zoals het Woord gericht is, *naar God toe* (1,1), als een blad dat het niet laten kan de zon op te zoeken, zo komt Johannes als de toegewende, als *een mens gezonden van de kant van God*. Wat komt Johannes met de genegenheid die zijn naam koestert doen met het Woord dat hem tastenderwijs wordt gegeven? Het gaat zoals het ook gaat met Abraham. Abraham is na Adam, na Cain, na de generatie van 'na ons de zondvloed' en na de bouwers van Babels toren de eerste die *het Woord* wel wil en kan 'horen' en ernaar wil 'talen'. Deze opzienbarende kwaliteit⁷ laat Abraham vader worden (Genesis 12,4) van het woord dat kind geworden is, het kind van de belofte. De wijze waarop Abraham vader wordt is van begin af aan toezegging: toekomst, uitgeleide en vrijgeleide: 'Wij waren slaven.' Zo wordt de zoon van al zo Hoge ontvangen in en als een geschiedenis van mensen. Hij *slaat zijn Tent op in ons* (v.14).

Johannes zegt over zichzelf, en dat is behoorlijk principieel, dat hij voorwaardelijk is. Hij is op voorwaarde van Degene die *als eerste* is, de Eengeboren Zoon. En die Eengeboren Zoon van God is volgens Johannes degene die van begin af aan verder kan, wil en zal kijken dan wij. Hij is volgens Johannes *de Exegeet van God* (1,18) die in de Zoon Vader is.

Woord – leven – licht. Johannes getuigt van dit Licht. Hij getuigt, Hij heeft woorden voor dat Woord dat Leven en Licht is. Daarmee gaat de poort van het Evangelie open. Daarmee gaat voor de lezers het verhalende, definiërende en uiteindelijk definitieve deel van het Evangelie open. De tekst waar het om begonnen is begint.

⁷ Het *horen* en *doen zoals gezegd wordt/is*.

Het verhaal begint. Het begint met een getuigenis van Johannes. Gezanten uit Jerusalem willen van Johannes weten wie hij is. Johannes staat op de plaats waar vanuit de woestijn gezien 'het veelbelovende land' zich aandient, bij de Jordaan. Johannes zal zijn leerlingen wijzen op Jezus die voorbijgaat. Die is voor hem het 'Lam van God'. Jezus bemerkt hun zoeken. Hij neemt hen mee naar waar Hij verblijft. Er komen meer leerlingen. Nathanael is de laatste. Hij figureert in een verhaal dat explodeert in alles wat het om te beginnen wil vertellen. Nathanael (God geeft), iemand die ziet dat hij gezien wordt en dan bijna niet meer uit zijn woorden komt. Hij uit dat in een serie namen als waren het visitekaartjes.

Johannes 1,19-51

19 Dit nu is het getuigenis van Johannes wanneer de Joden uit Jerusalem Priesters en Levieten naar hem sturen om hem te vragen: jij, wie ben je? 20 Hij belijdt en hij ontkent niet, en hij belijdt: ik ben de Christus niet. 21 Dan vragen ze hem: Wat (ben) jij dan wel? Ben jij Elia? En hij zegt: (die) ben Ik niet. Ben jij de profeet? En hij antwoordt: nee. 22 Dan zeggen ze hem: wie ben je? We moeten toch antwoord geven aan degenen die ons gestuurd hebben! Wat zeg je over jezelf? 23 Hij zegt: ik (ben) een stem van degene die in de woestijn roept: baan de weg van de Heer zoals Jesaja de profeet zegt. 24 De gestuurden zijn uit de Farizeeën. 25 Zij vragen hem en zeggen hem: Wat doop je dan, als je niet de Christus bent, noch Elia noch de profeet? 26 Johannes antwoordt. Hij zegt: ik doop in water. 26 Te midden van jullie staat Die jullie niet kennen, 27 Die na mij komt van Wie (ik 't) niet waard ben- de riemen van Zijn sandaal los te maken. 28 Dat geschiedt in Bethanië over de Jordaan waar Johannes aan het dopen is.

29 De volgende dag ziet hij Jezus naar zich komen, en hij zegt: Zie het Lam Gods dat de zonde van de wereld (of 'de wereld die zonde is') op zich neemt. 30 Hij is over wie ik zeg: na mij komt een man die vóór mij geschiedt want Hij is eerder dan ik. 31 Ook ik ken Hem niet maar opdat Hij zich zal laten zien aan Israël daarom ben ik met het water komen dopen. 32 En Johannes getuigt zeggend: ik zie de Geest neerdalen als een duif uit de hemel en Hij blijft op Hem. 33 En ik ken Hem niet maar Die mij zendt om in water te dopen, Hij zegt mij: Op wie je de Geest ziet neerdalen en op Hem blijven, Hij is degene die doopt met Heilige Geest. 34 En ik heb (het) gezien en ik getuig dat Hij de Zoon van God is.

35 De volgende dag staat Johannes daar weer en twee van zijn leerlingen. 36 Als hij Jezus ziet rondgaan zegt hij: zie het Lam

Gods. 37 En zijn twee leerlingen horen hem spreken en zij volgen Jezus. 38 Jezus draait zich dan om en als Hij hen ziet volgen zegt Hij hen: Wat zoeken jullie? Daarop zeggen zij Hem: Rabbi – dat zegt vertaald Leraar – waar (ver)blijf Jij? 39 Hij zegt hen: komt en ziet. Ze komen dus en zien waar Hij verblijft en zij blijven bij Hem die dag. Het is rond het tiende uur.

40 Andreas de broer van Simon Petrus is een van de twee die van Johannes horen en Hem volgen. 41 Hij vindt eerst zijn broer Simon en zegt hem: we hebben de Messias gevonden (vertaald is dat Christus). 42 Ze voeren hem naar Jezus. (Hem) aanziend zegt Jezus hem: jij bent Simon de zoon van Johannes. Jij zult Kefas genoemd worden (wat vertaald is, Petrus).

43 De volgende dag wil Hij uitgaan naar Galilea en Hij vindt Filippus. Tegen hem zegt Jezus: volg Me. 44 Filippus is van Bethsaida, uit de stad van Andreas en Petrus. 45 Filippus vindt Nathanael en zegt hem: over wie Mozes in de Tora geschreven heeft en de profeten – die hebben wij gevonden. Jezus, de zoon van Jozef, uit Nazareth. 46 En Nathanael zegt hem: kan uit Nazareth iets goeds komen? En Filippus zegt hem: kom en zie. 47 En Jezus ziet Nathanael naar Zich toekomen en zegt over hem: zie een ware Israëliet in wie geen bedrog is. 48 Nathanael zegt Hem: Waar ken je me van? Jezus antwoordt en zegt hem: Voor Filippus je riep zag Ik je terwijl je onder de vijgenboom was. 49 Nathanael antwoordt Hem: Rabbi – Jij bent de Zoon van God – Jij bent Koning van Israël. 50 Jezus antwoordt en zegt hem: omdat Ik je zeg dat Ik je onder de vijgenboom zie, heb je vertrouwen. Groter dan dit zul je zien. 51 En Hij zegt Hem: betrouwbaar, betrouwbaar zeg Ik jullie: je zult de hemel geopend zien en de Engelen van God opstijgen en afdalen op de Zoon van de Mens.

Dit is de getuigenis van Johannes. 1,19-34

De toon van de tekst verandert. Het is geen betoog of aanhef meer. Het wordt een vertelling, een verhaal. Een verhaal waarin iets gebeurt. De aanhef zegt het prompt. Het gaat over *het getuigenis van Johannes*.

Getuigenis - op de persoon af gevraagd spreken over wat je gezien, gehoord hebt, of ziet en hoort. Over waar je bij bent (geweest) en wat je bij gebleven is of bij blijft. Getuigenis is ook: namen noemen, namen zoeken, vragen, vinden. Namen als bij of na een overval of ongeluk. *Getuigenis* is om te beginnen een woord dat een rol speelt bij juridische procedures. Wat is een betrouwbare *getuige*? Een betrouwbare getuige kijkt niet 'toevallig' naar iets anders', kijkt niet weg. Hij of zij heeft gezien. Hij getuigt van wat hij of zij gehoord of gezien heeft. Daar maakt Johannes een hoofdzaak van.

Johannes schrijft hier zijn eigen naam neer: 'Ik stond erbij en ik keek ernaar!' *Dit is het getuigenis van Johannes*. Vanaf 1,6 functioneert het woord *getuigenis* als zaaigoed. Nu begint het te groeien en te bloeien. En wie zoals dat in de oude tijden de gewoonte was, hardop leest geeft stem aan deze tekst, laat dit getuigenis klinken.

Het *Getuigenis van Johannes* wordt door de tekst wél bepaald: *Wanneer de Joden uit Jerusalem Priesters en Levieten naar hem sturen om hem te vragen* (1,19). Judeeërs, mensen van Judea⁸, of Joden, *Jehoediem, die van Jehoeda* uit Jerusalem. In het verhaal in ieder geval mensen die weten waar het over gaat. Zij zijn thuis in *Jerusalem* en maken mogelijkterwils ter plaatse zelfs min of meer de dienst uit. De leiders uit Jerusalem sturen *Priesters en Levieten*⁹. Alleen hier voert Johannes deze twee groepen op. Zij hebben een eigen rol in de Tempeldienst. Zij hebben ook een functie wanneer de gemeenschap leest uit de Tora. Deze bedienaren van Tempel en Synagoge zijn in het Evangelie van Johannes de eerste getuigen bij het optreden van Johannes. Jerusalem heeft hen als officiële en eerste getuigen van het getuigenis van Johannes gezonden naar dit begin bij de Jordaan als betreft het een dienst in de Tempel en de Synagoge.

Mensen die volgens Johannes in Jeruzalem thuis zijn, sturen om te beginnen *Priesters en Levieten* om hem te vragen. Dit *vragen* maakt het *getuigenis* mogelijk. Het zet het proces in gang. Zonder die vraag klinkt het getuigenis niet. De vraag betreft het 'wie'. *Jij, wie ben jij?*

Hij belijdt, hij ontkent het niet en hij belijdt. D

Deze drie werkwoorden dragen *ik, ik ben de Messias niet!* De drie werkwoorden zijn: *belijden, niet ontkennen* en *belijden*. Het gezegde (*ik ben de Messias niet*) wordt door deze drievoudige introductie al op voorhand drie keer onderstreept. Zelfs *ontkennen* wordt door het woordje *niet* een positief belijden. Bovendien, door van zichzelf te zeggen dat *hij de Messias niet* is introduceert hij met evenveel woorden waar dit getuigenis zich over zal uitspreken. Het zal in zijn getuigenis over *de Messias* gaan die hij *niet* is.

"Ik ben", we zullen het in het Evangelie nog vaak terug horen. Het is de stem, het sprekende woord dat opklinkt uit de struik in de woestijn die brandt en niet verbrandt. *'Ik ben'* (Exodus 3,14). Daarnaast worden Elia en de profeet (Jesaja) ten tonele gevoerd bij de Jordaan met het oog op *de Messias*. Want over Hem zal het gaan! Daartoe komen nu *Priesters en Levieten*, even later ook *Farizeeën* genoemd, in beeld als gezondenen. Farizeeën zijn toegewijde vromen. Waar moeten ze (we) het zoeken? *Jij, wie ben jij?*

⁸ Misschien moet je hier ook denken aan die van Judea tegenover die van Galilea.

⁹ De cohanim/Priesters en de Levieten functioneren in de Tempel en hebben na de verwoesting van de Tempel door de Romeinen een rol in de Synagoge. Zij zijn de eerste voorlezers wanneer uit de Tora gelezen wordt. Zo activeren *Priesters en Levieten* de woorden Tempel en Tora. In zijn verhaal speelt Johannes daarop in bij Nathanael en het eerste Paasfeest in Jerusalem waarover verderop.

Jezus te midden van de Farizeeën thuis, een onbekende.

De volgende dag in v.29 maakt de voorafgaande tot dag één. Verderop kan dat gaan tellen. In Genesis 1 is *dag één* de uitzonderlijke dag. Uitzonderlijk want het is de enige van de zeven scheppingsdagen met een hoofdtelwoord. Dag één is de dag van het *licht*. De tweede dag is volgens de Septuaginta (LXX)¹⁰ de dag van het beschuttende, het uitspansel in het midden. Johannes zegt: *in jullie midden staat Die jullie niet kennen. Hij, in het midden* is een onbekende. Gaat dat in het evangelie veranderen?

Midden onder u - het midden in de woestijn is in de Tora de plaats van de Verbondstent (Numeri 2,1, zie Exodus 17,7). In het Evangelie van Johannes is het midden altijd de plaats waar Jezus is. Zo ziet Johannes Hem blijkbaar, *in het midden*. En Johannes schrijft: het vleesgeworden *Woord tent (van het werkwoord 'tenten') in ons*. Dat is wat hém betreft zijn getuigenis (1,34). Van die 'bruidegom' is Johannes de vriend die zijn stem hoort en zich verblijdt (3,29).

Weer horen we Johannes *getuigen*. Hij getuigt over *de Geest neerdalend als een duif en boven Hem blijvend*. Ieder kan weten dat we deze woorden ook lezen in Genesis 1, 2 De aarde is daar *woest en leeg*. Maar *de Geest* zweeft over de wateren. *Hovered* geeft een Engelse vertaling daar. Denk aan destijds de *Hovercraft*. Strak zwevend, zoals een duif zijn eieren warm houdt door daarboven heen en weer te bewegen. En met die Geest die op Hem blijft, Daarmee zal Hij dopen.

In het verleden werden wij vertrouwd gemaakt met de onvoorstelbare tegenstelling tussen Jezus en de Farizeeën. Johannes wekt de indruk dat die opvatting om te beginnen ongelukkig is. Je vindt bij Johannes Jezus te midden van de Farizeeën. Zij horen dichter bij Jezus of Hij bij hen dan wij vroeger wisten. En zegt men niet: niemand is zo 'vreselijk' als degene die het meest op je lijkt?

De volgende dag, de eerste naam

De volgende dag ziet hij Jezus naar zich toe komen en zegt hij (1,35). Wat gaat Johannes zeggen nu hij Jezus naar zich toe ziet komen? Hoe *ziet* hij Hem? *Zie het Lam Gods dat de zonde van de wereld op Zich neemt*. Dit zijn de eerste woorden. Het is het eerste beeld, de eerste weergave van de indruk die Johannes ten overstaan van ons geeft en die hij doorgeeft aan ons nu hij Jezus door zijn zeer bijbels 'gekleurde bril' naar zich toe ziet komen. Blijkbaar kan hij zijn verhaal over Jezus het beste inzetten met de tonen van: *Lam Gods dat de zonde van de wereld op Zich neemt*¹¹. Daarmee brengt hij ons vrijwel vanaf het begin van zijn verhaal binnen in

¹⁰ De Griekse vertaling van de Hebreeuwse Bijbel uit de 2^e eeuw voor het begin van de jaartelling is de vertaling van de 'zeventig' (LXX). Zeventig is het getal van de volkeren. Het Grieks was in die tijd (sinds Alexander de Grote) de taal van de volkeren. Heel de wereld kon nu in het Griekse lezen wat daarvoor in het Hebreeuws alleen voor een kleine groep toegankelijk was.

het Paasverhaal. Dat verhaal onderstreept de hoge actualiteit van hetgeen verteld wil worden.

Als het over de Messias gaat wil Johannes blijkbaar niets anders dan ons onaangekondigd en direct naar Exodus 12 brengen. *Zie het Lam Gods*, het Lam van God of het Lam dat God is.

De uitdrukking, *Lam Gods*, is in de christelijke gemeenschappen heel bekend. Het valt ons niet meer op en bevreemdt ons niet. Maar bemerk wel: te midden van de vier Evangelisten is Johannes de enige die Jezus aanduidt met de naam 'Lam Gods'. Het is zijn 'voorwendsel', zijn 'voorzet', de 'bril' waarmee hij naar Jezus kijkt en waarmee hij Jezus benadert nu deze op hem en dus op ons afkomt.

Het *Lam Gods* is een zeer bijbels tegoe¹². Vanuit Jesaja 53,7 *draagt* het *Lam* de zonde, vanuit het *paaslam* gedacht, *neemt* het de zonde het kwaad dat elke verbondenheid steeds weer verbreekt, ontkent en wegwerkt. En we dienen ons goed realiseren: alleen in het Evangelie van Johannes gaat het drie keer over Pasen.

Johannes valt vrijwel bij zijn begin met Pasen als deur het Evangelie binnen. Mattheüs, Marcus en Lucas spreken in hun verhaal maar over één Paasfeest. Halverwege die teksten gaat Jezus omdat het Paasfeest ophanden is naar Jerusalem. Bij Johannes is het al in 2,13 Pasen en is Jezus in Jerusalem. Later zullen we Pasen in het midden van het verhalende gedeelte (6,4) vinden. Daarna volgt het Paasfeest waarmee het slotdeel begint (12,1).

Het lijkt erop dat Johannes, dit Evangelie, niet over de Messias Jezus kan of wil vertellen dan binnen het kader van het Paasfeest. En als altijd weer nieuw stelt dit verhaal de Uittocht uit de mens ontkennende slavernij aan de orde. Het Paaslam, geslacht maar niet gebroken, neemt de zonde van de wereld, neemt dat wat de wereld kapot maakt en wat onze wereld alsmaar verder verwijdert van wat die wereld zou kunnen zijn, op zich. Zo wijst het getuigenis van Johannes Jezus aan. En Johannes verklaart onomwonden: Hij zal dopen met de Heilige Geest. Dat is dus de Geest van 'Hemel en Aarde horen toch bij elkaar' (Zie de eerste regels van Genesis).

Johannes zegt dat hij *de Geest op Hem* ziet neerdalen en op Hem blijven. Hij zal dopen met de Geest die op Hem blijft. En Johannes getuigt: *Hij is de Zoon van God*. Dat lijkt meer een aanzegging dan een uitleg: van *Lam van God* naar *Zoon van God*. De absolute weerloosheid van wat dat betekent gaat zeker nog uitgeschreven

¹¹ Zo brengt hij nu al 'Jezus die gekruisigd is' in beeld. Daarover zal het blijken te gaan, eigenlijk nu al.

¹² Interessant is de suggestie dat het Aramese woord *talja*, oorspronkelijk jong, 'aandoenlijk', ook gebruikt wordt voor lam of *jongen*, *knecht* (van 'knechie'). Zo kan het ene voor het andere gelezen worden, maar het is niet zeker dat je dit hier zo mag lezen.

worden.

Wat zoeken jullie? Meer namen – 1,35-51.

Wat volgt na dag 1 en 2 als dag 3¹³? Opnieuw zegt Johannes *zie het Lam Gods*. Johannes staat er *met twee van zijn leerlingen*. Wij horen wat Johannes 'twee van zijn leerlingen' zegt, als waren wij die twee. Wat hij zegt draagt zijn naam. Dit getuigenis is niet anoniem. En hij staat er met twee van zijn nog niet nader benoemde leerlingen.

Volgens de Joodse regels is het getuigenis van twee mensen betrouwbaar. Hebben die leerlingen het getuigenis van Johannes gehoord? Wat betekent dat voor hen? Waaruit kunnen wij dit opmaken?

Op de eerste plaats blijkt er voor deze twee leerlingen van Johannes iets te *horen* te zijn. *Horen* leidt tot (na)*volgen*. Jezus blijkt daar oog voor te hebben. *Volgen* betekent voor Hem *iets zoeken*. Hij vraagt: *Wat zoeken jullie?* Welke woorden hebben zij voor hun volgen. Wat horen zij bij "'Lam Gods'. Jezus gidst hen met hun eigen woorden. *Zoeken* begint hier in het Evangelie als zoeken naar *iets*. '*Wat* zoeken jullie? Zo begint met 'wat?' de leerweg die door heel het Evangelie zal gaan om te eindigen met *wie zoek je?* Zoeken gaat bij Johannes van *wat* naar '*wie*' (20:15).

Over 'komen en zien' wanneer 'Hij' uitnodigt

De leerlingen geven gehoor aan Johannes. Ze volgen Jezus. Hij draait zich om. Maria Magdalena zal zich later ook omdraaien wanneer zij zich opricht na het lege graf met de Engelen gezien te hebben (20,14). Zij ziet dan de man en denkt dat het de *man van de tuin* is.

Wat zoeken jullie? vraagt Jezus. Die twee leerlingen van Johannes zoeken *niet Hem*. Met hen moeten wij ons volgens Johannes eerst richten op *waar Hij verblijft*, waar Hij thuis is, wat Zijn business is. En mag je niet ook vragen: als de Geest 'op Hem' *verblijft*, waar *verblijft* Hij dan?

Intussen is ook een eerste duiding (van die 'verblijfplaats') meegegeven: *Rabbi* dat betekent *leraar*. Door de toegevoegde vertaling wordt dit woord uitdrukkelijk twee keer gezegd en daarmee onderstreept: *Rabbi, leraar*. Jezus volgen wordt een *leraar* volgen. Tegelijk wordt aldus ook 'het Boek van alle verhalen', de Tora ten tonele gevoerd. Want de plaats van een Rabbi/leraar is ontegenzeggelijk 'Mozes en de Profeten'. Dat zal nog blijken.

¹³ *De volgende dag*. Opnieuw telt Johannes een dag. Inclusief de 'verborgen' eerste dag wordt dit dan de derde dag. De aanwijzing van het Lam Gods op de tweede dag verbergt een datum, een tijdscode in de tekst. Deze *derde dag* in het Evangelie van Johannes kan ook *de 10e dag van de eerste maand* zijn. Als dat zo is, dan wordt 1,35 de elfde en 1,43 de twaalfde dag van maand één. Johannes 2,1 bereikt dan de (12 plus 3) vijftiende dag van de eerste maand. Bijbels gesproken is het dan Pesach. De bruiloft van Kana vertolkt dan het Paasfeest. Het noemen van de feestdag in 2,13 hoeft een lezer(es) nu niet meer te verrassen. Paasmiddag leest de Synagoge het Hooglied. over de totale liefde tussen God en Zijn volk.

Vooralsnog worden in woord en wederwoord de eerste leerlingen gevonden. *Komt en ziet*. De leerlingen van Johannes vinden waar Hij verblijft nu zij zelf, daartoe genodigd, *komen en zien*. Wat zien ze dan? Daar horen we niets over. We horen enkel dat zij *twee dagen bij Hem blijven*. Zijn die twee dagen het vermelden waard? De vraag *waar Hij verblijft* wordt daarmee wel beantwoord. *Bij Hem*¹⁴. En volkomen *out of order*, vertelt Johannes er ook nog bij dat het ongeveer het tiende uur is. Na twee dagen volgt de derde. Johannes zal dat getal vaker gebruiken. En 10 en 2 suggereren samen het getal 12, Het getal van de stammen van Israël en van de leerlingen. Maar tien is ook het getal van wat volledig is. Kijk maar naar je twee handen.

Andreas is één van de twee bij Johannes. Andreas heet om te beginnen de broer van Simon. Hij gaat naar Petrus en vertelt wie hij en wat wij (die twee leerlingen van Johannes die Jezus voorbij zien gaan met Johannes' woorden *Lam Gods*) gevonden hebben: de Messias. Alleen hier en in 4,25 (in de woorden van de Samaritaanse vrouw) vinden we deze met Griekse letters geschreven Hebreeuwse naam. Andreas en die andere leerling. Wie is die andere leerling die van begin af aan getuige is, ook van 'waar Jezus verblijft'? De tekst laat dat nu nog in het midden. Maar het is een vraag die de lezer mag meenemen, heel het verhaal door.

Nathanael – volgens Mozes en de Profeten. Meer namen.

Is in het voorafgaande het onderwerp van het Evangelie - of datgene en degene die steeds meer het onderwerp van het Evangelie aan het worden is – in eerste instantie voldoende in beeld gebracht? Kan wie Johannes leest of hoort, nu door de tekst toegerust, verstaan over wat en over wie het gaat? Blijkbaar niet. Blijkbaar heeft het verhaal nog te weinig context. Het verhaal over Nathanael zal de laatste aanwijzingen geven voor wat zo aanstonds het feest in Kana wordt. Laten we daarom op zoek gaan naar Nathanael.

Vanuit 21,2 kunnen we weten dat Nathanael (*God geeft*) uit Kana komt. Het verhaal over Nathanael begint met Jezus in zijn rol. Jezus nodigt uit, of beter, Hij vraagt wat Hij de twee leerlingen van Johannes (1,38) zag doen, namelijk *Hem volgen*. Hij *vindt* nu Filippus en zegt hem: *volg Mij*. Filippus zal gaan doen wat hem overkomen is. Hij zal Nathanael uitnodigen, maar let op zijn woorden. In zijn woorden zegt hij zeer exact *Wie* hij volgens hem gevonden heeft. Zoiets als: wat zien en verstaan de leerlingen wanneer zij bij Jezus *verblijven*? Dat is te horen aan het vervolg van de tekst. Andreas zegt tegen Petrus: *We hebben de Messias (Christus - ook twee keer! -) gevonden*. Daarmee staat de uitkomst vast. Maar wat

¹⁴ Zie 4,40-42 Van 'plaats' naar zijn 'spreken'. De getallen 2 en 10 kunnen helpen bij het vinden van deze samenhang.